

РАДА СТИЈОВИЋ
(Београд)

СЕМАНТИЧКО-СИНТАКСИЧКЕ ОДЛИКЕ КОНСТРУКЦИЈА С ПРЕДЛОЗИМА *ОД-ДО* У МЕЋУСОБНОЈ КОРЕЛАЦИЈИ

У раду се на материјалу српског књижевног језика разматрају значења и синтаксичке функције предлошко-падежних конструкција с предлозима *од* и *до* када се они налазе у међусобној корелацији у оквиру исте реченице.

Кључне речи и појмови: просторно значење (динамички и статички аспект), временско значење, нумеричко и ненумеричко количинско значење, апроксимативна и свеобухватна лимитативна квантификација, кумулативно значење, синтаксичке функције, прилошка одредба, неконгруентни атрибут, предикатив.

Уводне напомене

Општи је и познат закључак у граматичкој и научној литератури да су предлози *од* и *до* у синтаксичким позицијама махом аблативног, односно адлативног карактера, с основним значењем маркирања просторног односа, заправо кретања, протезања у оквиру каквог просторног еквивалента, при чему предлог *од* актуализира почетну фазу, а предлог *до* завршни део глаголског процеса или стања. Дакле, уопштено речено, одакле нешто почиње и докле доспева.

Свакако, појмови *кретања*, *прошезања*, *просињања*, *полажења* и *доспевања* не имплицирају увек реалну могућност кретања (као у: 'Воз се креће *од Београда до Бара*'), већ, условно речено, обухватају и свако „кретање“ или „протезање“ које реферише о различитим везама међусобно једнаких или супротстављених ентитета ('Рок операвка после операције траје („протеже се“) *од две до четири недеље*'; 'Он ради *од јутра до мрака*' и сл.).

Међутим, у граматичкој и научној литератури значење и синтаксичка функција ових предлога (*од/до*) махом се описују понаособ, у конструкцији *од* + именски појам, односно *до* + именски појам, а не и у њиховој међусобној корелацији у оквиру исте реченице.

У таквој, засебној, позицији, уопштено речено, предлог од се обично дефинише као елемент генитивске синтагме која врши улогу допуне глагола означавајући, пре свега: *удаљавање*, *одајање* ('Удаљи се од *ћрозора*'), затим *ослобођење*, *разрешење* ('Ослободио се од *обавеза*'), *издвајање*, *изузимање* ('Зна боље од *свих*'), *извор*, *исходниште* ('Живи од *свога* рада'), *јошницање*, *јорекло*, *извор* ('Пореклом је од *јлемитке јородице*'), *узрок* ('Разболела се од *ћуге*'), информишући, даље, о *начину* на који се остварује глаголска радња ('Смеје се од *срца*'), о *јемјоралности* ('Немачки зна још од *дејитњсјива*') итд.

За предлог *до* се у литератури као типична наводе значења којима се одређује — *досезање*, *дојирање* до нечега ('Лопта се докотрљала *до ивице*'), непосредна *близина* ('Седи *до мене*'), *мера* коју неко или нешто достиже ('За ово можеш добити *до сјо динара*'), *временско досезање* ('Завршићемо посао *до лета*'), *обухваћање* (Дошли су сви *до једнога*) итд.¹

Иако је граматичка и научна литература углавном подробно истражила синтаксичке позиције и значењске вредности у којима се појединачно употребљавају ови предлози, нису остале сасвим ван пажње ни реченице у којима су ова два предлога у међусобној вези.

Тако се, нпр., у *Синтакси савременога српског језика* аутора П. Пипера и других² наводи како ова конструкција са двочланим моде-

¹ Исп. М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик (граматички системи и књижевнोजичка норма) I, Синтакса*, Београд (Научна књига), 1977, стр. 212–219 и 290–301.

М. Стевановић је предлогу *од*, тј. синтагмама с овим предлогом, посветио рад: *Значење и функције генитивне синтагме с предлогом од*. — Наш језик, Београд, 1964–1965, књ. XIV, 239–262. О функцији и значењу предлога *до*, као и о структури синтагме с овим предлогом расправљала је Д. Гортан-Премк у раду: *Синтагме с предлогом до с обзиром на својства предлога ујошити*. — Наш језик, Београд, 1964–1965, књ. XIII, св. 1–2, 64–80. Посебно се о функцији и значењу генитива (типичног за употребу предлога *од* и *до*) говори у *Синтакси савременога српског језика: јростја реченица* аутора Предрага Пипера и других, у редакцији Милке Ивић, Београд (Институт за српски језик САНУ, Београдска књига), Нови Сад (Матица српска), 2005, у одељку *Генитив*, стр. 127–176. Генитиву је свој рад посветио Казимјеж Фелешко, *Значења и синтакса српскохрватског генитива* (са пољског превела Гордана Јовановић), Београд (Вукова задужбина), Нови Сад (Матица српска и Орфелин), 1995, стр. 164. Фелешко овде није узимао у разматрање, а ни помињао конструкције са спрегом *од–до*. О узрочним конструкцијама с предлогом *од* говори се у раду М. Ивић, *Узрочне конструкције с предлозима због, од, из у савременом књижевном језику*. — Наш језик, Београд, 1954, књ. V, св. 5–6 186–194. О значењима предлога *од* и *до* податке пружају, на начин сажете лексикографске презентације, и *Речник српскохрватског књижевног и народног језика САНУ* и *Речник српскохрватског књижевног језика* Матице српске.

² Предраг Пипер и др., нав дело.

лом уз динамичан глагол „исказује комбинацију аблативног и адлативног спацијалног значења“: ’Свако вече ходао је од *Шћиранда до Железничког моста*’ (стр. 153) и „континуалност лимитативног типа“: ’Радили су од *понедељка до петка*’ (стр. 768), затим и да „лимитативност апроксиматива типа *десет-петнаест дана* може бити исказана ... (од) *десет до петнаест дана*“, као и да је израз од ... до типичан за исказивање приближне градуелне квантификације (стр. 902).

У Речнику српскохрватског књижевног и народног језика САНУ под одредницама *од* и *до* има примера у којима се налазе заједно ови предлози, али су они заправо илустрација значења само једног од њих.³ У једном случају је, у оквиру одреднице *од*, издвојена и дефинисана спрега предлога *од-до*. У тачки 1.г стоји да ова спрега *означава ситуацију у нечему што се понавља, продужава, развија*, што је поред осталих примера илустровано и исказима „од куће до куће“, „од руке до руке“, „од уста до уста“ и сл. Уз одредницу *до* наведен је само један пример с оба предлога, и то као илустрација временског значења овог предлога⁴.

На сличан начин су приказана значења предлога *од* и *до* у Речнику српскохрватског књижевног језика Матице српске, мада унеколико оскудније⁵. Ни уз један предлог није издвојена спрега ова два предлога, само је уз *од*, у тачки 1, наглашено да је „обично у вези са ’до’“, што је илустровано неколиким примерима. Уз *до* је као илустрација његовог временског значења наведен пример: *Радили су од зоре до мрака*.

М. Стевановић коментарише исказе типа „од главе до пете“, „од немила до недрага“, „од случаја до случаја“ и сл. истичући да су то

³ Примери с оба предлога се наводе као илустрација следећих значења: *почетна граница неког простирања, ујужања нечега, кад се на домацај указује предлогом „до“* („пруга од Београда до Бара“); *почетна временска граница* („од Божића до Ускрса“); *почетни показатељ неког оквирног садржајног обухватања* („од игле до локомотиве“).

⁴ Вуковим примером из народне приповетке: „Ево ти свирала, пак јој над главом свири од жрака до мрака, и оживљеће ти“ илустровано је значење 3.а, где стоји да предлог *до* „*одређује време свршетка раније почетне глаголске радње, када се та радња завршава насјанком тренутка (сјања, ситуације) означеног појмом уз чије име предлог стоји*“.

⁵ У Речнику Матице српске, дакле, уз предлог *од* (с напоменом да су примери „обично у вези са ’до’“) наводе се ова значења: *почетна граница простирања, ујужања, кретања* („ићи од куће до школе“); *почетак временског одсека, трајања* („од јутра до мрака“); *почетна граница обухватања* („од игле до локомотиве“); *правац, страна, смер* („од истока до југа“). Уз *до* нема напомене о уобичајеној спрези ова два предлога.

начинске одредбе фразеолошког нивоа, „у којима предлог *од* с генитивом ... означава почетну границу, а цели изрази значе: *скроз, ѿош-ѿуно, ѿовремено* и штогод слично“⁶.

Један подробнији преглед ових случајева, дакле, није дат. То нам је дало повода да ту синтаксичку позицију истражимо потпуније, јер је ван сумње да међусобни односи ова два предлога у истој реченици генеришу одређене посебности, чине специфичну семантичко-синтаксичку категорију.

Корпус који смо испитивали и којим располажемо⁷ даје повода и прилику да се о овом моделу синтаксичке конструкције нешто више поговори.

Класификацију материјала, који се тиче искључиво савременог стандардног српског језика, успоставили смо полазећи од семантичких вредности ових конструкција. Додуше, како се категоријална значења ретко јављају у чистом виду, то је и класификација у неким случајевима сасвим условна.

Просторно значење

Конструкције с предлозима *од–до* у међусобној корелацији, попут појединачно употребљених ових предлога, исказују, пре свега, *ѿпросторне односе*⁸, тачније, одакле нешто почиње и докле доспева, односно докле досеже.

У вези с динамичним глаголима ове конструкције исказују динамички аспект просторног односа — *одакле ѿочиње неко кретање и где се оно завршава*, тј. показују удаљавање објекта локализације од полазне тачке и његово доспевање до завршне тачке кретања:

1. *Од Београда до Скопља ѿушвали смо ѿушничким возом 4812.*
2. *Сада иде сигурним корацима од факултета до ѿзорштва.*
3. *Коњ је једноверно галопирао од саме стварне линије до циља.*⁹

⁶ Ово је једини тип примера које М. Стевановић наводи, а у којима су предлози *од* и *до* у истом реченичном исказу. Нав. дело, стр. 217.

⁷ Реч је о *Српском корпусу* Математичког факултета у Београду.

⁸ О теоријској страни простора и просторних односа, као и о терминологији у вези с њима (којом се ми у овом раду користимо) исп. Предраг Пипер, *Језик и ѿпростор* (Библиотека XX век). — Београд, 2001, стр. 270.

⁹ Ивана Антонић наводи у *Синтакси*, у одељку чији је аутор (стр. 153), две реченице овога типа с напоменом да је то комбинација аблативног и адлативног спацијалног значења.

Овај тип исказа, у зависности од глагола, може имати и извесну временску конотацију (*Путовали смо „уском“ њругом од Заграда до Сјлића три часа краће него „личком“ њругом*).

Тачке које означавају почетну односно завршну границу кретања могу бити и места извесног *задржавања*, *борављена* објекта локализације у њима. На то опет указује динамички глагол, који заправо уноси то значење у конструкцију, али, донекле и сам контекст:¹⁰

4. *Вечери су њроводили идући од клубова до кафана.*

5. *Цело је деџињство њровео идући од оца до мајке.*

6. *Деџињство је њровео њоџуцајући се од сиротишћа до сиротишћа.*

Додуше, ваља приметити да у овим примерима доминира квантификативно значење — ишли су по многим сиротиштима, обилазили су многе клубове и кафане.

Конструкцијама с предлозима *од* и *до* може се указивати и на *стиаџички асџекџи њросџорног односа*, тј. на *џосџојање*, *џросџирање*, *џружање* и сл. *каквог њросџорног њојма* омеђеног појмовима с предлозима *од* и *до*. Оне дају одређен или апроксимативно одмерен податак о просторно-величинском стању појма. Овај тип исказа претпоставља употребу глагола мировања:

7. *Речни џок је део од извора до ушћа.*

8. *Од Београда до Бара има 474 километра шина.*

9. *Земљиште од џућа до џоџока не џрипада нема.*

Слично значење испољавају реченице без прецизнијег обележја просторне локализације, као у примеру:

10. *Одједном се од обале до острва њојавило гоџово двадесџак џрајекаџа.*

где је тежишна глаголска радња *нереференцијално* употребљена, без података о полазној и завршној дестинацији кретања, тј. без података да ли је и у коликој мери је остварен контакт између локализатора и објекта локализације — негде између граничних тачака се појавило много трајеката.

¹⁰ Да предлог *до* има и значење *борављења*, и то кратког (за разлику од предлога *код*) „на месту где се налази особа именована датом лексичком јединицом у генитивном облику“, запазила је и образложила М. Ивић у: *О реченицама џића* Отишла је код мајке / Отишла је до мајке, *Лингвистички огледи*, *џри*. — Београд (Библиотека XX век), 1999, 79–84. Значење „борављења у сфери појма“ забележила је и Д. Гортан-Премк, нав. дело.

Посебан сегмент чини категорија *йсеудодестинације*, врсте фигуративно употребљене просторне локализације коју оличавају примери типа:

11. *Весѣ се шири од чеѣше до чеѣше, од љука до љука, од армије до армије.*

12. *Предмеѣ је ишао од судије до судије.*

13. *Почели смо од куће до куће, од човека до човека да скуѣљамо ѣрилоге.*

14. *Иде комесар од друга до друга и свакоме даје ѣо неки саветѣ.*

15. *Тамо се колмајз ... ѣозајмљивао од куће до куће.*

16. *Иде шаѣаѣ од усѣа до усѣа.*

17. *Досѣа је и једном [...] вјеру ѣромијениѣ', а не ѣуцкаѣ' се од вјере до вјере.*

18. *Цело ѣре ѣодне ѣрчи од кварѣа до кварѣа.*

У овим исказима заправо нема право почетно-крајњег простора, често ни елемената кретања по простору, већ само мање или више симболичне назнаке локације, која асоцира извесну дестинацијску целовитост стања, збивања или позиције. Примери овога типа, који увек подразумевају истолексемичну конструкцију, обликом једине именичког појма уз предлог *до* исказују семантичку неграматикализовану, морфолошки необележену множину, представљају мноштво истих појмова (до судије, до друга, до чете и сл. значи заправо до других, осталих, многих судија, другова, чета и сл.). Отуда је у њима врло изражена количинска конотација, а понекад и начинска: *Поздравио је одлуку о вођењу камѣање од враѣа до враѣа*. Објекат локализације може бити конкретан, материјалан (комесар и сл.) или апстарктан појам (вест, шапат и сл.).

И овде се ради о генитивским падежним облицима и односима.¹¹ Они се у неким приликама могу заменити алтернативним обликом с предлогом између (*Иде сигурним кораѣима између факулѣѣѣа и ѣозоришѣа, Речни ѣок је део између извора и ушѣа*, али не и: **Весѣ се шири између чеѣа*), мада је семантичка вредност ове алтернативе унеколико другачија.

¹¹ Питањем просторних односа с обзиром на значење појединих падежа бавила се Милка Ивић у раду *Срѣскохрватски ѣадежни систѣм за означавање ѣросторних односа, Лингвистѣчки огледи* (Библиотека XX век). — Београд, 1983, 207–214. У вези с генитивом и предлогом *од* М. Ивић истиче да је генитив падеж „са најширим могућностима употребе у својству ознаке места, поред осталог једини који сигнализује тзв. аблативност — одвајање радње од именованог места“, наводећи као једини пример „нашега“ типа: *крѣнуо је од школе [до куће ѣешке]* (стр. 211).

Временско значење

Истакли смо већ да је због вишезначности оваквих исказа свака класификација заправо условна.¹² На овом месту ће се наћи конструкције с предлозима *од* и *до* чије је основно, доминантно значење временско, што не искључује друга њихова значења (нумеричку или нумеричку квантификацију и сл.).

Најфреквентније су временске конструкције које означавају *континуалности лимитивног типа*, тј. континуирано, непрекинуто трајање неке радње, стања или збивања, омеђено именским појмовима уз које стоје предлози *од* и *до*. Појам с предлогом *од* указује на почетну границу тог трајања, тј. временског протезања, а појам с предлогом *до*, на завршну границу. Ово илуструју примери:

1. *Тржни центар ће радити од девет до деветнаест сати.*
2. *Уилаше се јримају од јрвог до јринаестог у месецу.*
3. *Радна недеља јраје од јонедељка до јейка.*
4. *Распродаје су обично од августа до децембра.*
5. *Радићемо од јролећа до касне јесени.*
6. *Мора довршити своју „Историју руске књижевности од XVI до XVIII века“.*
7. *Историја књижевног језика обухвата јериод од јрвих јисаних сјоменика до Вука Караџића.*
8. *Еванђеља ојисују његов живој [...] од кришења до расјећа и васкрсења.*
9. *Пейи јом јокрива време од Првог свейског раја до данас.*

У конструкцијама овога типа објекат локализације увек је у оквиру именског појма с предлогом *од* (првог локализатора) — од понедељка значи и у понедељак, од пролећа значи и у пролеће, од Вука и у време Вука итд. Што се тиче појма с предлогом *до* (другог локализатора), који указује на завршетак радње, ситуација је двојака. С једне стране су примери у којима локализатор обухвата објекат локализације (исп. примере 3 и 8), а с друге примери у којима објекат локализације није у оквирима локализатора, тј. у којима се радња завршава пре настанка тренутка (ситуације, стања) означеног појмом који стоји уз предлог *до* (исп. пример 7). На површинском нивоу ове реченице су идентичне. Оно што нам пружа поуздан податак о (не)обухватању објекта локализације јесте наше знање или искуство, познавање саме ситуације о којој се говори и комуникативног контекста (радна

¹² П. Пипер, *Синтакса*, 742.

недеља обухвата и петак, историја језика проучава период пре Вука, у јеванђељима се говори о распећу и васкрсењу Христовом и сл.). Кад тог знања нема, реченице нису довољно информативне ни прецизне (исп. примере 2, 4, 6). Зато се, ако се жели истаћи садржавање објекта локализације у локализатору, у овим конструкцијама често користи прилог *закључно* или *укључујући* (*закључно* с тринаестим, односно *укључујући* и тринаести).

Ове конструкције у спрези с глаголима који означавају понављање радње у садашњости, прошлости и(ли) будућности, информишу да се радња понавља, реализује редовно, устаљено у наведеним временским размацима (исп. примере 2 и 3). У ситуацијама у којима се глаголска радња остварује спорадично, повремено, саопштење мора да се употпуни информацијом о одступањима, временским посебности-ма или ограничењима. То се постиже квалификаторима уз глагол: *ио-некад*, *обично*, *честіо*, *само данас* и сл. (исп. пример 4).¹³

Овим двочланим предлошко-падежним моделом може да се исаже и радња која се у границама темпоралне вредности не реализује као непрекинута трајање у периоду омеђеном предлошко-падежним конструкцијама, већ као могућност актуелизације само у једном, и то било ком сегменту тога времена. Дакле, свака тачка у датом временском распону може доћи у обзир и зависно од ситуације бити актуелизована. И овде ће контекст, односно познавање ситуације бити ти који ће двосмислено значење исказа учинити јасним и препознатљивим (исп. посебно двосмисленост примера 12). Овај тип исказа илуструју примери типа:

10. *Можеште слободно да ми се јавиште од деветі до њеті на Конзулајі.*

11. *Гледај да дођеш од два до њеті.*

12. *Буди овде од два до њеті.*

13. *Најбоље ти је да одеш на море од краја августіа до њочетіка сејштембра и да се средином сејштембра већ враиши.*

14. *Јављајше ми се на кућу од два до три.*

15. *Гуска се коље у времену од маја до сејштембра месеца.*

Најзад, имамо један тип истолексемичних двочланих модела овога типа којима се такође не казује континуираност радње већ њена повременост, њено понављање од локализатора до локализатора, тј.

¹³ О начинима обележавања (и)регуларности понављања глаголске радње в. Милка Ивић: *Начини на које словенски глагол овременује њонављану радњу, Лингвистички огледи* (Библиотека XX век). — Београд, 1983, 37–56.

дешавање само у оквирима локализатора — једном у тренутку који је обележен појмом с предлогом *од* потом тек у тренутку обележеном појмом с предлогом *до*. Од конструкција првога типа овај модел се разликује по томе што се не одликују континуираним дешавањем између двају локализатора, а од конструкција другог типа по томе што се радња не дешава у једном сегменту између два локализатора већ се понавља, тј. дешава у оквирима двају локализатора. Примери овога типа су:

16. *Долазио је само од рођендана до рођендана.*
17. *Виђамо се од славе до славе и од свадбе до свадбе.*
18. *Цео дан, а и ноћ, од времена до времена буде жесџок њљусак.*

У оваквим конструкцијама радо ће се употребити додатна семантичка информација о повремености, реткости догађања (акције) квалификаторима попут *само*, *једино* и сл.

Овај тип истолексемичних конструкција може, међутим, да означава и континуирану радњу, као у примерима:

19. *Краве су на њаши од Божића до Божића.*
20. *Не знам како да изађем на крај од њрвог до њрвог.*

што се, такође, закључује на основу знања, искуства, логике.

У конструкцијама с временским значењем, попут других падежних и предлошко-падежних конструкција с временским значењем¹⁴, временски локализатор је најчешће нека јединица за мерење времена (*саџи*, *недеља*, *дан у недељи*, *месец*, *година*, *век* итд.) или период одређен неком природном појавом (*вече*, *њролеће* итд.), затим историјски период, односно личност чији живот и рад симболично представљају тај период (*свеџски раџи*, *Вук Караџић*, *Иво Андрић* итд.), неки догађај са статусом празника (*Божић*, *слава* итд.) или различите ситуације чије се трајање узима као локализатор (*њредавање*, *концерџи* итд.). Локализатор може бити и временски прилог (*Од њрвог насџуџа до данас је много њњредовала*).

Именице које именују локализатор могу бити исте лексеме (*Краве су на њаши од Божића до Божића*), временски појмови различитог садржаја (*Зли духови имају власџи од њоноћи до њрвих њеџлова*) или појмови с неједнаким вредностима истог типа семантичког садржаја (*од јула до августџа*). Темпорална експликација у оваквим реченицама у говорној пракси најчешће изостаје када саопштење импли-

¹⁴ О временским локализаторима в. Предраг Пипер, *Језик и њросџор* (Библиотека XX век). — Београд, 2001, 123–124.

цира периоде као што су *саи̑, месец, година* и сл. (*Радимо од два до њеи̑; Плаи̑а нам траје само од њрвог до њеи̑ог; Раи̑ је трајао од чеи̑рдесет њрве до чеи̑рдесет њеи̑е*), тј. онда кад се дати временски параметри и без посебног помињања могу разумети, односно кад се подразумевају. Ако би без временске одредбе информација била непотпуна, онда се она мора експлицирати, као у примеру: *Тендерска процедура траје од чеи̑ири до девет месеци*. Без временске одредбе *месеци* информација би била нејасна, јер је реч о процедури која није опште позната, уобичајена и сл.

Искази којима се имплицира континуирано временско трајање (временски непрекинут низ од почетка до краја) могу бити допуњени временском конструкцијом типа: *у њериоду, у времену, у раздобљу + од ... до*.

Што се граматичке структуре тиче, с обзиром на основне синтаксичке одлике предлога *од/до*, темпорални именски детерминатор се, по правилу, казује обликом генитива јединице/множине. При томе се конгруенција именског дела исказа слаже с другим делом исказа, тј. с оним који стоји уз предлог *до*: *За ово кривично дело заи̑ређена је казна од чеи̑ири до дванаест година. Тендерска процедура траје од чеи̑ири до девет месеци*, мада би са стандардног становишта одговарала конгруенција усклађена с оба граматички неједнака облика, тј. *од чеи̑ири саи̑а до шеснаест саи̑и*, односно *од чеи̑ири месеца до девет месеци*.

Количинско значење

Семантичка категорија количине једна је од најразвијенијих и по начину изражавања најразноврснијих значењских категорија у српском језику. Количинска значења се исказују различитим квантификаторима и на различитим језичким нивоима — лексичком (готово свим врстама речи) и граматичком (како морфолошком тако и синтаксичком).¹⁵ Количина се најприродније изражава бројевима, као оптимално измеривим вредностима (нумеричка квантификација), али постоје и бројни други начини маркирања количине, који се одликују мањим степеном одређености (ненумеричка квантификација). Основна опозиција у систему квантификатора је, дакле, она између нумеричких и ненумеричких¹⁶. Стога су у овом раду примери управо на тај начин посматрани и разврстани.

¹⁵ У *Синтакси* се истиче да „чак и прозодијска (интонацијска средства) у одређеним условима могу учествовати у исказивању количинског значења (...) нпр. *То је мно-о-го-о!*“ (Синтакса, 871–872).

¹⁶ Синтакса, 874.

Наша грађа такође говори о високој учесталости количинских значења, као и о испреплетаности категоријалних значења, о којој смо већ говорили, а која овде нарочито долази до изражаја. Готово да нема исказа који смо у раду разматрали а који на неки начин не говори и о квантитету. И обрнуто — конструкције овога типа којима је основно значење количине носе у себи и неке друге, специфичне информације.

Нумеричка квантификација

У оквиру нумеричке квантификације, на семантичком плану посматрано, уочили смо два типа примера. У оба случаја реч је о *лимитивној* квантификацији — о нумеричким вредностима у оквиру граничних вредности представљених конструкцијама с предлозима *од* и *до*. У зависности од степена обухваћености бројних вредности датом конструкцијом разликују се с једне стране (1) *апроксимативна*, а с друге (2) *свеобухватна лимитивна* квантификација. Уже категоријално значење, по правилу, не носи сама предлошко-падежна конструкција већ цела реченица, контекст. Искази: *Најбоља су места од првог до трећег реда* и *Заузми неко место од првог до трећег реда* несумњиво припадају различитим типовима квантификације, о чему ће ниже бити речи.

(1) *Апроксимативна лимитивност*

Овај тип илуструју примери:

1. *Погођен је ... са растојања од два до три метра.*
2. *Најављен је годишњи извоз од два до три милиона марака.*
3. *Појребно је да од грозда до шампањца у чаши прође од четир
ри до пет година.*
4. *За то је предвиђена казна затвора од 4 до 12 година.*
5. *Пресовање биљака траје од 7 до 15 дана.*
6. *Вредности трговине ће се увећати од 7 до 10 одсто.*
7. *Требало би да изгубише од 4 до 6 килограма.*

Исказима ове врсте се казује да се у низу вредности остваривих између граничних бројних вредности, оне с предлогом *од* и оне с предлогом *до*, остварује само једна — или она која одговара броју у првом идентификатору (најмања казна у четвртом примеру је 4 године) или она која одговара броју у другом (највећа казна је 12 година) или нека, било која вредност између њих (казна може бити и 5, 6, 7 итд., све до 12 година). Изражавање приближности може бити последица необавештености говорног лица о вредности нумеричке кванти-

фикације (исп. пример 1) или мноштва разних околности који ће условити која од могућих бројних вредности ће доћи до изражаја (да ли ће неко добити казну 4 или 12 година зависиће од тежине кривичног дела, олакшавајућих околности итд.).

У овом типу конструкције налазе се и бројеви који су у непосредном суседству и бројеви који нису непосредно суседни, а сви се јављају у следу који иде од нижег ка вишем.

Конструкције с бројевима у непосредном суседству не би се могле заменити беспредлошким конструкцијама, а да се при том не промени значење. Ако пример број 3 преобликујемо у реченицу: *По~~т~~ребно је да од грозда до шам~~п~~ањца у чаши ~~п~~рође ~~ч~~е~~т~~и~~р~~и-~~п~~е~~т~~и година*, добијамо исказ у коме доминира компонента приближности и који би се могао проширити додатном семантичком информацијом: *По~~т~~ребно је да од грозда до шам~~п~~ањца у чаши ~~п~~рође ~~о~~п~~т~~и~~р~~и~~л~~ике (једно) ~~ч~~е~~т~~и~~р~~и-~~п~~е~~т~~и година*. У изразу с оба предлога јасно доминира лимитативност — *не мање од чет~~и~~ри али ни више од ~~п~~е~~т~~и година*.

Ретко се у овом типу конструкција, а с бројевима у непосредном суседству, као објекат квантификације јављају именице које су „недељиве“, „нерашчлањиве“, као што је то случај у примерима:

8. *У Прилужје шаљу с~~п~~ецијалист~~т~~ичке ~~п~~шмове од ~~п~~ири до чет~~и~~ри лекара.*

9. *Лидери ~~п~~обедничке коалиције на савезним изборима ~~п~~ируде се да одрже ~~п~~е~~т~~и~~о~~ од ~~п~~ири до чет~~и~~ри града дневно.*

У овим исказима до изражаја долази ал~~т~~ернат~~и~~в~~н~~а а~~п~~роксимат~~и~~вност~~т~~, која се може исказати и бројевима с везником (~~п~~ири или чет~~и~~ри лекара), а реченице могу имати додатну семантичку информацију типа: *шаљу се ~~п~~шмови ~~н~~екад од ~~п~~ири, а ~~н~~екад од чет~~и~~ри лекара* (или: *п~~о~~ ~~п~~о~~п~~реби од ~~п~~ири... и сл.*).

Конструкције с несуседним бројевима не могу се замењивати беспредлошким конструкцијама (**Пресовање биљака ~~п~~раје седам-~~п~~е~~т~~инаест~~т~~ дана*), осим ако се објекат квантификације изражава „округлим“ бројевима и у оквиру неких уобичајених ситуација и околности и, свакако, ако то глагол „допушта“ (*Ос~~т~~а~~ћ~~у десет~~и~~-~~п~~е~~т~~инаест~~т~~ дана*, али не и: **Цене леж~~а~~ја се крећу ~~п~~е~~т~~и-десет~~и~~ евра*, нити: **Можеш наћи леж~~а~~ј за ~~п~~е~~т~~и-десет~~и~~ евра*). Ове конструкције се не могу заменити ни конструкцијама с везником (*п~~е~~т~~и~~ или десет~~и~~ евра*), јер би се у том случају добило другачије значење — оствариве су само бројне вредности *п~~е~~т~~и~~* и *десет~~и~~* и ниједна између.

(2) *Свеобухваћена лимитативност*

Овај тип нумеричке квантификације илуструју примери:

10. *Дошли су сви од 7 до 77 година.*
11. *На конкурс могу да се јаве кандидати од 25 до 30 година.*
12. *Тој групи припадају млади људи од 20 до 23 године.*
13. *Срба се ничим ... није разликовао у тој блиској групи младих људи од 20 до 23 године.*
14. *Она (школа) је прва у Београду почела са целодневним радом од првог до осмог разреда.*
15. *Најбоља су места од првог до трећег реда.*

Исказима овога типа се казује да су конструкцијом с предлозима *од* и *до* обухваћене све бројне вредности које се налазе између граничних параметара. Саопштење се, дакле, односи на све јединке датог ограниченог скупа.

Нумеричке количинске вредности могу се одмеравати простим и редним бројевима.

У оба случаја именски ентитет се не обелодањује у првом делу конструкције (уз предлог *од*), већ се помиње само број као иницијална количина. Појам именског садржаја се открива уз предлог *до* (*сви од 25 до 30 година* или: *сви од двадесет пет до тридесет године*). Ово отуда што се количина исказана бројевима тиче истог садржаја, па се у првом сегменту, уз предлог *од* она подразумева. Уколико се именски ентитет, на основу знања, контекста и сл., може и без именованја идентификовати, он изостаје у потпуности (*Температура ће се крећати од минус један до плус пет*).

Број *један* (и *један* и *јо*) има све граматичке одлике детерминативних речи (једину, множину, падежну промену), али уз предлоге *од* и *до* и именице мушког рода *један* често задржава номинални облик, тј. реализује се као деклинационо блокиран, као и именица уз њега: *Снежни покривач износи од један [сантиметар] до пет сантиметара*, а не **од једног [сантиметра]* или: *Температура ће се крећати од минус један [степен] до плус пет*, а не **од минус једног [степен] до плус пет*. Именице женског рода, међутим, у спречи са бројем *један* (*један* и *јо*) исказују се, по правилу, обликом генитива једине (*од једне године до...*).

Као унеколико особит случај могу се издвојити реченични искази са секвенцама *од једног до другог*, *од једне до друге* и сл., као у примерима:

16. *Број уйрављачких сигнала од микропроцесора ка уређајима може бићи различий од једног до другог микропроцесора.*

17. *У дане верских йразника од једног до другог местѿа у околини Краљева смењују се сабори.*

У овим примерима, такође у плурализованом значењу, уместо редног броја *йрви* употребљен је генитив броја *један* — (*од*) *једног* којим се, заправо, у посебном, лексикализовано-идиоматском моделу не имплицира довољно одређена иницијална јединачност именичког појма, већ се он третира уопштено, у значењу — *од неког, некаквог, било ког, извесног* и сл. именског појма као иницијалног, почетног, за разлику од наспрамне секвенце — *до другога*, којим се не имплицира именички појам који је други по реду, већ који је извесна неидентификована и номинално неодређена обухваћеност, у значењској вредности *следећи* (*до следећег, било ког другог, до остѿалих*) из заједнице именских појмова исте семантике и групе. Реално узев, *до другог* заправо има неграматикализовану вредност плурала (односи се на све који могу доћи у обзир, дакле на многе ('друге') ентитета означене конструкцијом: *до другог + генийив једнине именичког йојма*¹⁷, док глаголска радња подразумева понављање, узастопност, или интензитет, али не и прави редослед.

Ова се реченична конструкција може заправо сматрати синтаксички лексикализованом, чак фразеолошки успостављеном, а изражајно блокираном, с иницијалном секвенцом „од једног“ уместо „од првог“¹⁸. Заправо, конструкција подразумева обухватања нечега што се генерише као реалан збир појединачности који могу бити узети у обзир или доведени у везу с датом глаголском акцијом или стањем.

Од овога треба разликовати исказе попут:

19. *Поийврдила су се наша сазнања да је законска регулатйива, нарочийо савезна, веома лабава, али и да је различийа од једне до друге савезне чланице.*

У овим исказима детерминатив „једна“ и „друга“ (држава) подразумева, мада без изричитог именованја идентитета (имена) одређене јединке, не 'било које', већ оне на које се глаголско значење одно-

¹⁷ С обзиром на учестаност и извесну специфичност значења самог израза *од једног до другог*, очекивало би се да се у речницима (РСАНУ и РМС) овакви примери региструју као изрази, што није учињено; наведени су само слични („двопредлошки“) изрази „с једно на друго, с једног на друго“ (на други и сл.) — у РСАНУ под одредницом „један, -дна, -дно“ (језичка грађа, рецимо, не потврђује као стандардне форме „од једног до + трећег, петог и сл.“.

¹⁸ Неће се у језичком корпусу наћи пример за *Сабори се смењују од *йрвог* до другог места у околини Краљева, и сл.

си као на познате (идентификативне) именске јединице (државе, зна се о којима је реч), чиме се, дакле, перципира, иако не именује, одређена *појединачнось*, конотативно познати ентитет, а не обухваћеност имплицираних појмова уопште (посреди су само два одређена ентитета), при чему сам редоследни исказ није семантички битан, али се граматички конструише редним бројевима ('од једне до друге државе' → 'једна (држава) регулише законе на један начин, а једна (држава) на други начин').

Уз бројеве *два*, *три* и *четири* (или било који сложени број који се завршава неким од њих) именица стоји у генитиву паукалне множине.¹⁹

Бројеви од 5 па навише по правилу остају индеклинабилни, а именске речи уз њих стоје у генитиву множине.

Квантификатори *стошина*, *хиљада* и *милијарда*, који су, додуше, именице, а бројеви само по својој функцији, с предлозима *од* и *до* стоје у акузативу множине. Тако се понаша именица *недеља*, када означава временски период од седам дана:²⁰

20. *Плосћеници се данас простиру на површини од хиљаду до 1500 хектара.*

21. *Предвиђене су награде од хиљаду до две и по хиљаде динара.*

22. *Било их је [свиња] од стошину до две стошине кила.*

23. *Путовања обично трају од 4/5 до недељу дана.*

У примерима 12 и 13 очекивало би се помињање именског појма уз оба предлога с обзиром на то да конгруенцијске околности нису у оба броја једнаке (од 20 година — множина, до 23 године — паукална множина). У том погледу се, изгледа, у српском језику усталио нерегуларан модел по којем се именица управља према броју уз предлог *до*.²¹

Редни бројеви, зна се, и по значењу и по граматичким својствима (једнина/множина, род, придевско-заменичка деклинација и др.)

¹⁹ Паукал је хомониман с генитивом јединице, али је то заправо посебан облик за означавање мале количинске множине у именским изразима с бројевима два, три и четири. Исп. о томе: М. Ивић, *Нека зајажсања о броју и роду. О зеленом коњу*, 133–134 и П. Пипер, *Синтакса*, 884–885.

²⁰ Д. Гортан-Премк употребу акузатива уз предлоге *од* и *до*, која се јавља, како она констатује, само у значењу мере и времена, у генитивно-аблативно односу, објашњава прилошком природом мерног и временског акузатива. В. Даринка Гортан-Премк, *нав. дело*, 67.

²¹ Исп. и примере из грађе: Висина снежног покривача износи од два до 5 сантиметра. Дневна температура ће се кретати од минус један до плус 7 степени. Предложена је казна од једне до 15 година. Тела су имала од једне до 20 рана.

имају особине придевских речи²², што се у конструкцијама о којима говоримо огледа у томе да могу регуларно да ступе у корелацију са другим лексемама количинске конотације, а особито са квантификативним придевима или именицама које врше какво количинско одређење, чинећи с њима извесну семантичку целину.

24. *Наши њакмичари су освајали њласман од њрвог до њоследњег месѡа.*

25. *С нашом њензијом једва излазимо на крај од њрвог до њеѡог у месецу.*

26. *Каже да сам од њрвог насѡуѡа до данас много најредовала.*

Ненумеричка кванѡификација

Ненумеричку квантификацију нашега типа одликује, пре свега, недовољна одређеност информације, тј. означености количинских односа²³, јер се граничне вредности исказују на специфичан начин, често без праве могућности избројавања, прецизирања квантификативних вредности, мада је углавном реч о свеобухватној вредности појма о коме се говори.

Уопштено узев, оваква саопштења су најчешће фигуративно казана значења, при чему је метафора основни елемент овакве реченичне конструкције, која на сликовит начин информише о граничним вредностима. Отуда то махом нису избројиве количине. Ово илустрирају примери:

1. *Свирао сам све — од Баха до музике за ѡлес.*

2. *Прошао је ѡуѡ од заноса до разочарења.*

3. *Набављају све, од игле до локомотиве.*

4. *Кажем ѡи, умор је у мени од ѡабана до мозга, заборавио сам и да једем.*

5. *Одмерио ме од главе до ѡеѡе.*

6. *Од колевке ѡа до гроба најлеѡше је ѡачко доба.*

Изузетно, ако нам то знање и искуство говоре, може се знати шта је све обухваћено исказом:

²² Такво, атрибутско обележје има и број *један* уз именицу коју количински одређује. О овом и другим бројевима у тој служби исп. П. Пипер, *Синѡакса*, стр. 883–885.

²³ О ненумеричкој квантификацији је теоријски исцрпно, унеколико са другог аспекта, писала М. Ивић; исп. *О зеленом коњу*, стр. 160–172, као и напис *О семантичким околностима од којих зависи обавезна деѡтерминација квалитативног ѡиѡа. Лингвистички огледи*. — Београд, (Библиотека XX век) 1983, 189–205.

7. *Прошао је сва звања од асистента до редовног професора.*
 8. *Лейтир ... нејресивно понавља циклус од ларве до лутке.*

У неким случајевима у исказима овога типа има извесне градуелне квантификације, с тим што је градација изван бројног домена. Она је пренета на културолошки, биолошки, социјални или неки други план. Исп. примере 7 и 8, као и:

9. *Да би комуникација од јортира до генералног директора била информатички адекватно исцрпљена, мора се присиљити кадровској реорганизацији.*

10. *Дошли су сви од асистента до професора.*

Један тип истолексемичких двочланих модела ове значењске категорије има *кумулятивно значење* — исказује обухваћеност мноштва истих појмова — *ишао је од куће до куће, од друга до друга, од враћа до враћа* (ово су додуше искази са израженим просторним, али са доминантним количинским, кумулативним значењем). Овим типом исказа могуће је означити и мноштво сличних али у нечему (у ономе о чему се говори) различитих појмова: *У томе постоје разлике од друштва до друштва; Узроци се разликују од биографа до биографа; Стируктура ... Универзума разликује се од културе до културе, од религије до религије*. О овом значење истоветности информише, пре свега, глагол, а потом и сам контекст.

У реченицама овога типа има изузетно много семантичких преплитања са другим категоријама, што се види и из наведених примера. Семантичко значење често зависи од синтаксичких и контекстуалних околности у којима се налази ова конструкција, као и у претходним значењским категоријама. Које су то околности које одређују категоријално значење ове конструкције, може да буде предмет посебног рада.

Синтаксичке функције конструкција с предлозима од–до

Синтаксичке функције разматраних конструкција нисмо наводили уз поједина категоријална значења, јер се показало да, без обзира на семантику конструкције, она у реченици може имати три функције: функцију *прилошке одредбе, неконгруентног атрибутива* и *предикатива*. Стога ћемо то овде, на једном месту, само илустровати примерима.

1. Функција прилошке одредбе је најчешћа:

Пера иде од куће до школе.

Читам од прве до последње стране.

Тржни центар ради од девет до њет.
Вредност трговине ће се увећати од 7 до 10 одсто.

2. Функција неконгруентног атрибута:

Пут од Београда до Новог Сада је краћи неколико километара.

Део од извора до ушћа зове се речни шок.

Време од два до њет је најбоље за одмор.

Цене од њет до десет евра нису велике.

3. Функција предикатива:

Речни шок је део од извора до ушћа

Наше радно време је од осам до два.

Оцене су од један до њет.

Висина снежног покривача је од 1 до 6 сантиметара.

* * *

Као што је у уводу већ речено, настојали смо да дамо преглед реченичних исказа с корелацијом предлога *од* и *до* и укажемо на палету синтаксичко-семантичких односа у њима. Свакако нисмо овим исцрпили све постојеће могућности, јер је овај који смо начинили проистекао из грађе којом смо располагали. А она је реално свакако обимнија и разноликија. Отуда ово наше истраживање не нудимо као исцрпан преглед стања ствари колико као евентуални подстицај за даља истраживања.

Резюме

Рада Стијович

**СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ КОНСТРУКЦИЙ
 ОД – ДО ВО ВЗАИМНОЙ КОРРЕЛЯЦИИ**

В настоящей работе дается обзор значений и синтаксических функций предложно-падежных конструкций с предлогами *од* и *до*, находящихся во взаимной корреляции в рамках одного и того же предложения.

Материал показал, что данными конструкциями выражаются в первую очередь *пространственные отношения*. Данные конструкции в связи с динамическими, моторными глаголами выражают динамический аспект пространственных отношений, т.е. где определенное движение начинается и где оно завершается: *Путовали смо од Београда до Скопља*. Точки, обозначающие начальный и соответственно конечный предел движения, могут представлять и места некоторой задержки, пребывания объекта локализации в них, на что указывает как динамический глагол, так и сам контекст (*Вечери су њроводили идући од клубова до кафана*). В предложениях данного типа ярко выражено квантификативное значение — обилазили су многе клубове и кафане. Данные конструкции в связи с

глаголами покоя выражают статический аспект пространственного отношения, т.е. существование, распространенность, простираание, расстиланье и т.п. определенного пространственного понятия, ограниченного понятиями с предлогами *од* и *до* (*Речни ток је део од извора до ушћа*). Подобное значение характерно для предложений без точной метки пространственной локализации (*Одједном се од обале до острва појавило гојово двадесетак трајеката*). Особый сегмент представляет категория *псевдопункта назначения*, т.е. типа фигуративно употребленной пространственной локализации, представленную примерами типа: *Иде шайаш од ушта до ушта*. Примеры данного типа, всегда подразумевающие однолексемную конструкцию, выражают формой единственного числа именного понятия с предлогом *до* семантическое, неграмматикализованное, морфологически немаркированное множественное число; они представляют множество одинаковых понятий (до судије, до друга, до чете и т.п. что в самом деле означает до других, осталих, многих судија, другова, чета и т.п.). Поэтому в них в самом деле ярко выражена количественная коннотация, инпгда даже коннотация образа действия: *Поздравео је одлуку о вођењу камиња од враша до враша*.

Конструкции с предлогами *од* и *до* могут иметь и *временное значение*. Самые частотные конструкции этого типа означают континуальную, непрерывную продолжительность какого-нибудь действия, состояния или происшествия, ограниченную именными понятиями, при которых находятся предлоги *од* и *до* (*Продавница ради од седам до двадесет часова*). Данной двучленной предложно-падежной моделью можно также выразить действие, не реализуемое в границах темпорального значения как непрерывная продолжительность относительно периода, ограниченного предложно-падежными конструкциями, а как возможность актуализации только в одном, любом сегменте того времени (*Можеће слободно да ми се јавиће од девет до њет на Конзулаш*). Периодичность действия можно выразить одним типом однолексемных двучленных моделей данных конструкций: *Долазио је само од рођендана до рођендана*. Данный тип однолексемных конструкций может обозначать и континуальное действие: *Не знам како да изиђем на крај од њвог до њвог*.

Наш материал также свидетельствует о большой частотности *количественных значений*, выраженных данными конструкциями. В рамках нумерической квантификации выделяются *нумерическая* и *ненумерическая квантификация*. В обоих случаях речь идет о *лимитативной квантификации* — о нумерических ценностях в рамках предельных ценностей, представленных конструкциями с предлогами *од* и *до*. В зависимости от степени охваченности данной конструкцией числовых величин различаются, с одной стороны (1) *аппроксимативная*, а с другой (2) *всеохватная лимитативная квантификация*. В первом случае конструкция указывает на то, что в ряде величин, реализуемых между противоположными числовыми величинами, теми с предлогом *од* и теми с предлогом *до*, реализуется только одна — или та, которая отвечает числу в первом идентификаторе (наименьшее наказание содержится в примере *За то је њредвиђена казна зајвора од 4 до 12 година*, и оно продолжается 4 года), или та, которая отвечает числу во втором идентификаторе (самое большое наказание 12 лет), или же любое наказание, выраженное цифрами между минимальным и максимальным наказанием (наказание может продолжаться 5, 6, 7 лет, и т.д., вплоть до 12 лет).

Вторым типом (всеохватная лимитативность) сообщается, что конструкцией с предлогами *од* и *до* охвачены все числовые величины, находящиеся в границах двух параметров. Сообщение, следовательно, касается всех одиночек, составляющих данное скопление (*Дошли су сви од 7 до 77 година*).

Ненумерическая квантификация нашего типа характеризуется в первую очередь недостаточной определенностью информации, т.е. обозначения количественных отношений, так как предельные величины выражаются специфическим образом, часто без настоящей возможности исчисления, уточнения квантификативных ценностей, несмотря на то что в основном речь идет о всеохватной ценности понятия, являющегося предметом анализа. Обобщенно говоря, такие сообщения чаще всего представляют фигуративно выраженные значения, причем основным элементом такой конструкции предложения является метафора, которая образно информирует нас о предельных величинах. Поэтому тут чаще всего речь идет о неисчислимых величинах (*Свирао сам све — од Баха до музике*

за њлес. *Прошао је њуџ од заноса до разочарења*). В некоторых случаях в высказываниях данного типа налицо некоторые градуальные квантификации, учитывая, что градация находится за пределами измерительной сферы. Она встречается на культурологическом, биологическом, социальном, или каком-нибудь другом уровне (*Лейџир ... неџресџано џонавља циклус од ларве до лутџке*).

Один тип однолексемных двучленных моделей данной семантической категории обладает *кумулятивным значением* — им выражается охваченность множества одинаковых понятий: *ишао је од куће до куће, од друга до друга, од враџа до враџа* (это, правда, высказывания с выраженным пространственным значением, в котором содержится количественная, кумулятивная доминанта).

Несмотря на семантику данной конструкции, она в предложении может обладать тремя функциями: функцией *обстоятельства* (*Пера иде од куће до школе. Чиџам од џрве до џоследње сџране. Трџсни ценџар ради од девеџ до џеџи. Вредносџ џрговине ће се увећаџи од 7 до 10 одсџо*), функцией *неконгруэнтного атрибута* (*Пуџ од Београда до Новог Сада је краџи неколико километџара. Део од извоа до ушџа зове се речни џок. Време од два до џеџи је најбоље за одмор. Цене од џеџи до десетџ евра нису велике.*) и функцией *предикатива* (*Речни џок је део од извора до ушџа. Наше радно време је од осам до два. Оцене су од један до џеџи*).